

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางน้ำของประชาชนในชุมชนบ้านท่าหุ้มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อศึกษาและอธิบายแนวคิด แนวทาง ลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าหุ้มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าหุ้มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ในการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางน้ำร่วมกัน
- 3) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ในกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้านท่าหุ้มและบ้านยางพระธาตุในการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางน้ำร่วมกัน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ ได้แก่ 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ 2) ข้อมูลจากการสำรวจ เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน กลุ่มคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง จำนวน 16 คน และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน จำนวนทั้งสิ้น 28 คน และใช้แบบสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนบ้านท่าหุ้ม ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จำนวน 189 คน และบ้านยางพระธาตุ ตำบลสันปูเลย อำเภอสันทรายจำนวน 192 คน จำนวนทั้งสิ้น 381 คน โดยผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 บริบทของพื้นที่

สภาพบริบททางภูมิศาสตร์และข้อมูลสภาพทั่วไป หมู่บ้านท่าหุ้ม ตำบลสันพระเนตร และหมู่บ้านยางพระธาตุตำบลสันปูเลยมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือมีสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม โดยมีลำน้ำแม่กวังไหลผ่าน และแตกสาขาย่อย ตามลำเหมือง ทำให้ประชาชนสามารถใช้น้ำได้ตลอดทั้งปี หนึ่งปีสามารถทำนาได้ 2 ครั้ง ถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

ประชาชนในพื้นที่จึงประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม โดยมีลำน้ำแม่กวังเป็นลำน้ำสายหลักในการหล่อเลี้ยงชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณลำน้ำ

บริบททางสังคมและลักษณะชุมชน บ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุเดิมเป็นสังคมชนบท มีลักษณะสังคมเป็นเครือญาติสูง จึงมีลักษณะของสังคมเอื้ออาทร เอื้อเพื่อ ช่วยเหลือกัน บริบทของชุมชนมีพื้นที่ติดกับลำน้ำแม่กวัง ในชุมชนจึงมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อเกี่ยวกับลำน้ำที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่น สืบชะตาลำน้ำแม่กวัง ปล่อยปลาที่วังปลา ลอยกระทง จึงทำให้ทั้งสองชุมชนมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน รับรู้และเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลานาน เห็นพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ จึงเกิดความรักความผูกพัน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีจิตสำนึก เห็นความสำคัญต่อส่วนรวมและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสิ่งเหล่านี้หล่อเลี้ยงชุมชนมาเป็นเวลานาน ปัจจุบันบริบทของชุมชนมีการขยายตัวเริ่มเป็นลักษณะของชุมชนเมืองมากขึ้น เกิดบ้านจัดสรรขึ้นมากมาย จึงทำให้คนเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรน้อยลง แต่ประชาชนในชุมชนยังมีพื้นฐานของความเป็นสังคมชนบทอยู่ จึงสามารถร่วมมือกันในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้

5.1.2 ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่บ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างประชาชนบ้านท่าห่ม ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัด เชียงใหม่ จำนวน 189 คน และบ้านยางพระธาตุ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่ จำนวน 192 คน รวมทั้งสิ้น 381 คน พบว่า ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ตอบแบบสำรวจบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุมีลักษณะพื้นฐานใกล้เคียงกัน คือ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 55 ปีขึ้นไป มีระดับการศึกษาสูงสุดคือ ประถมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิก/กิจกรรม/โครงการ/กลุ่มเครือข่ายของชุมชน กล่าวคือ เป็นประชาชนในชุมชนที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งหรือมีสถานภาพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการหรือตัดสินใจ แต่ได้มีการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางน้ำของชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางน้ำในชุมชนบ้านท่าห่มและชุมชนบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุ มีความคิดเห็นต่อการกำหนดลำน้ำแม่กวังในฐานะทรัพยากรร่วมว่า ลำน้ำแม่กวังบริเวณชุมชนบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุเป็นทรัพยากรส่วนรวม โดยทรัพยากรส่วนรวมนั้นหมายถึง ทรัพยากรที่ทุกคนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งถือว่าลำน้ำแม่กวังที่ไหลผ่านเป็น

กรรมสิทธิ์ของชุมชน โดยประชาชนบ้านท่าห่มได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำแม่กวังสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในขณะที่ประชาชนบ้านยางพระธาตุใช้ประโยชน์จากลำน้ำแม่กวัง

ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความเห็นว่า สาเหตุของการเกิดปัญหาหมอกภาวะทางน้ำเกิดจากภาคเอกชนที่อยู่ในชุมชนปล่อยของเสียโดยไม่ผ่านกระบวนการบำบัดลงสู่ลำน้ำแม่กวัง เมื่อเกิดปัญหามลภาวะทางน้ำขึ้นกลุ่มตัวอย่างประชาชนจึงมีความเห็นว่า ชุมชนควรเป็นผู้ร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยปัญหาหมอกภาวะทางน้ำที่เกิดขึ้นนั้น ไม่เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น เนื่องจากชุมชนมีวิธีการดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม เห็นได้จากการที่ชุมชนทั้งสองร่วมมือกันในการทำประชาคม เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวังขึ้นมา โดยอดีตผู้ใหญ่บ้านท่าห่มได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นประธานคณะกรรมการการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่รู้จักคณะกรรมการและให้การสนับสนุน

นอกจากนี้ ประชาชนทั้งสองชุมชนยังเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาหมอกภาวะทางน้ำร่วมกัน โดยประชาชนบ้านท่าห่มมีความเห็นว่า บทบาทของผู้มีส่วนสำคัญและควรเป็นผู้ริเริ่มการแก้ไขปัญหาหมอกภาวะทางน้ำ ในขณะที่ประชาชนบ้านยางพระธาตุเห็นว่า ความร่วมมือของประชาชนจะนำมาสู่การแก้ไขปัญหาหมอกภาวะทางน้ำให้ประสบความสำเร็จได้

กลุ่มตัวอย่างประชาชนส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสำรวจของบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุเข้ามามีส่วนร่วมในจำนวนขั้นตอนทั้งหมด 8 ขั้นตอน¹ ประชาชนส่วนใหญ่เข้าร่วมในขั้นที่ 7 คือ ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขหมอกภาวะทางน้ำนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจของประชาชนในชุมชน

ประชาชนบ้านท่าห่มมีความเห็นว่า ในภาพรวมเหตุผลสำคัญที่ทำให้บ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาหมอกภาวะทางน้ำได้เนื่องจาก ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม แต่ประชาชนบ้านยางพระธาตุมีความเห็นเพิ่มเติมว่า เหตุผลรองลงมา

1

- ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมมีทั้งหมด 8 ขั้นตอน คือ
- ขั้นที่ 1 ร่วมกันศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
- ขั้นที่ 2 ร่วมคิดสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน
- ขั้นที่ 3 ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานโครงการหรือกิจกรรม
- ขั้นที่ 4 ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ขั้นที่ 5 ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการดำเนินงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ขั้นที่ 6 ร่วมลงทุนในกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน
- ขั้นที่ 7 ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
- ขั้นที่ 8 ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล

คือ เกิดจากการที่ประชาชนต้องการแก้ไขปัญหอย่างจริงจังเพราะ หากทิ้งปัญหาไว้เรื้อรังอาจนำมาสู่ความขัดแย้งและความเสื่อมโทรมของลำน้ำได้

นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำร่วมกันของทั้งสองชุมชนคือ ความสมัครใจ ความมีจิตอาสาของคนในชุมชน เป็นสิ่งที่ส่งผลให้ชุมชนบ้านท่าทุ่มและชุมชนบ้านยางพระธาตุเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยชุมชนเข้มแข็งเกิดจากการที่ชุมชนทั้งสองร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำในชุมชนจนได้รับการแก้ไขจนประสบความสำเร็จ

ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำบริเวณบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านท่าทุ่ม มีความเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคนั้นเกิดจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำมากที่สุด รองลงมาคือ ชุมชนไม่สามารถทำด้วยตนเองได้ การแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำต้องร่วมกับหลายหน่วยงานจึงจะสำเร็จงบประมาณของรัฐมีไม่เพียงพอ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากระหว่างชุมชน ประชาชนไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงที่กำหนดไว้ในชุมชน ประชาชนหรือชุมชนเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม หน่วยงานของรัฐไม่ให้โอกาส ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนและ ขาดผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำ นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านยางพระธาตุ ก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ปัญหาและอุปสรรคเกิดจากการที่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำมากที่สุด รองลงมาคือ งบประมาณของรัฐมีไม่เพียงพอ ชุมชนไม่สามารถทำด้วยตนเองได้ การแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำต้องร่วมกับหลายหน่วยงานจึงจะสำเร็จ หน่วยงานของรัฐไม่ให้โอกาส ประชาชนหรือชุมชนเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากระหว่างชุมชน ประชาชนไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อตกลงที่กำหนดไว้ในชุมชน ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนและ ขาดผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำ

5.1.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 57 ปี ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง 7 ปี และจบการศึกษาระดับประถมศึกษา

กลุ่มที่ 2 คณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวง ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52 ปี ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง 5 ปี และ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

กลุ่มที่ 3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 44 ปี ระยะเวลาดำรงตำแหน่งเฉลี่ย 17 ปี และ จบการศึกษาระดับปริญญาโท

1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระราชู จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นว่าผู้ที่ควรเป็นผู้รับผิดชอบต่อการเกิดปัญหาหมอกควันทางน้ำหรือปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น คือ ชุมชนเอง และรับผิดชอบดำเนินการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น เนื่องจาก บริบทของชุมชน มีพื้นที่ติดกับลำน้ำแม่กวังทั้ง 2 ฝั่ง ซึ่งทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ เมื่อเกิดปัญหาหมอกควันทางน้ำขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา และดูแลสุขภาพทรัพยากรส่วนรวม หากประชาชนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง หน่วยงานภาครัฐก็จะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนภายหลัง เพื่อที่ชุมชนจะได้นำความรู้และงบประมาณไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำ

ในขณะที่ผู้นำที่ไม่เป็นทางการและอดีตผู้ใหญ่บ้านยางพระราชู กลับมีความเห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรเป็นผู้มีบทบาทรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำที่เกิดขึ้นด้วย เนื่องจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับชุมชน และมีความพร้อมมีศักยภาพทั้งบุคลากร งบประมาณ ความรู้ทางวิชาการ จึงควรเป็นผู้ดำเนินการและประสานงานไปยังหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในกรณีของทรัพยากรในพื้นที่ที่ดูแลอยู่

แนวทางในการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำ กลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง เห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ เน้นการประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้ประชาชนทั้งสองชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลภาวะลำน้ำแม่กวัง โดยมีการจัดกิจกรรมขึ้นทุก 2 เดือน ซึ่งทุกครั้งที่มีกิจกรรมจะมีการประชาสัมพันธ์ แจกแผ่นพับ ใบปลิว ประกาศเสียงตามสาย รวมถึงเดินเข้าหาตามบ้าน เป็นการลงพื้นที่เพื่อนำเสนอให้ระดับผู้นำชุมชน และคนในชุมชนให้ได้รับรู้ เพื่อทำความเข้าใจพูดคุย ชักชวนทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำ และเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของส่วนรวมที่ควรช่วยกันฟื้นฟูดูแลรักษาไว้ รวมถึงการปลูกจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนก็มีความสำคัญ หากคนในชุมชนมีจิตอาสาสูง เกิดความรัก ห่วงแทนทรัพยากร ทุกคนก็จะมาช่วยกันร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากและทำให้การแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำก็จะประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวังขึ้นมา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นตัวแทนของชุมชน เป็นสิ่งที่จูงใจให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีกฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่มีร่วมกัน ซึ่งทุกคนทั้ง

ในชุมชนและนอกชุมชนจะต้องปฏิบัติตาม และกลุ่มผู้นำชุมชนได้มีการเสริมหลักสูตรในโรงเรียนท้องถิ่นเป็นตัวกระตุ้นให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ซึ่งในพื้นที่บ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุมีโรงเรียนที่มีพื้นที่ติดกับลำน้ำ จำนวน 2 โรงเรียน ผู้นำชุมชนก็จะขออนุญาตทางโรงเรียนเอาปัญหาเกี่ยวกับมลภาวะทางน้ำเข้าไปให้เด็กเรียนรู้ ได้เห็น ได้สัมผัส เมื่อจัดกิจกรรมจะดึงให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเพื่อปลูกฝังความรู้ให้แก่เยาวชน อีกทั้งยังมีการขยายเครือข่ายไปยังพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุ สร้างแรงจูงใจแก่ชุมชนอื่นๆในการร่วมกันแก้ไขปัญหาพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาให้แก่ ผู้นำชุมชน ชุมชน และหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำร่วมกัน

จากการศึกษาค้นพบว่า ได้มีการนำเอาทฤษฎีในบทที่ 2 ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการในการตัดสินใจ ซึ่งอาจจะต้องอาศัยองค์ประกอบปัจจัยผลักดัน ปัจจัยดึงดูด ปัจจัยสนับสนุน ที่เกิดจากบริบทแวดล้อมและเกิดจากภายในและภายนอกของชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้ค้นพบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ปัจจัยที่นำมาสู่ปัญหามลภาวะทางน้ำ

1.1 ปัจจัยด้านนายทุนเอกชน บริษัทเอกชนแห่งหนึ่งปล่อยของเสียลงสู่ลำน้ำโดยไม่ได้ผ่านกระบวนการบำบัด ทำให้เกิดปัญหาระหว่างภาคเอกชนกับภาคประชาชน เมื่อประชาชนบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุรวมตัวกัน จึงทำให้ภาคเอกชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและเข้ามามีส่วนร่วม โดยให้การช่วยเหลือสนับสนุนกับทางชุมชน

1.2 ปัจจัยด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะของพื้นที่ของลำน้ำแม่กวัง บริเวณบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุเป็นช่วงของลำน้ำที่แคบและลึก จึงทำให้น้ำค่อนข้างนิ่งเกิดการสะสมของปัญหามลภาวะทางน้ำได้ง่าย และความเป็นเมืองถูกขยายเข้ามา คนก็จะไม่นึกถึงความสำคัญของธรรมชาติ ไม่ให้ความสำคัญกับลำน้ำ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำ

2.1 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ และคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมระหว่างสองชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพและความสามารถจะทำให้แก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

2.2 ปัจจัยด้านจิตสำนึกของประชาชน ประชาชนที่มีจิตสำนึก ตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน ทำให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำสำเร็จ

2.3 ปัจจัยด้านบริบทของชุมชน บริบทของชุมชนเอื้อและบังคับให้ชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เมื่อเกิดปัญหามลภาวะทางน้ำขึ้นทุกคนก็พร้อมที่จะลงมือแก้ไขปัญหาด้วยกัน

2.4 ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของลำน้ำ ช่วยกันดูแลทำกิจกรรมร่วมกัน จึงเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทั้งสองชุมชนและส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

3) ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำร่วมกัน

กลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กว้งที่ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำร่วมกัน พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ 5 ข้อ คือ

1. ปัญหาด้านงบประมาณ งบประมาณจากภาครัฐที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำมีงบประมาณที่จำกัด
2. ปัญหาด้านลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ลักษณะพื้นที่ของลำน้ำกว้งบริเวณบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุมีส่วนที่ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะทางน้ำ เนื่องจาก ลำน้ำแม่กว้งที่อยู่บริเวณชุมชนเป็นบริเวณตอนกลางของลำน้ำ ในช่วงหน้าแล้งจะเกิดปัญหามลภาวะทางน้ำได้ง่าย
3. ปัญหาด้านลักษณะของความร่วมมือของชุมชน กล่าวคือ การแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำของทั้งสองชุมชนมีทั้งกลุ่มประชาชนที่สนับสนุนและไม่สนับสนุน ในการจัดตั้งคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กว้ง โดยประชาชนกลุ่มที่ไม่สนับสนุนซึ่งเป็นเพียงส่วนน้อย มีความเห็นว่า ลำน้ำแม่กว้งเป็นของทุกคน ตนเองก็มีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากลำน้ำกว้งเช่นกัน
4. ปัญหาด้านการควบคุมการใช้น้ำ กล่าวคือ คณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กว้ง สามารถควบคุมการใช้น้ำบริเวณบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุเท่านั้น ส่วนพื้นที่ของชุมชนอื่นที่อยู่ตอนบนของลำน้ำจะอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ
5. ปัญหาด้านแนวทางในการปฏิบัติที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาแตกต่างกัน ทำให้เกิดความสับสนในการนำไปใช้ปฏิบัติการแก้ไขปัญหของชุมชนในพื้นที่

นอกจากนี้ กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ชุมชนทั้งสองมีลักษณะของการเป็นชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจาก ชุมชนบ้านท่าทุ่มและ

บ้านยางพระธาตุร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำ ซึ่งมีการจัดทำประชาคมเพื่อเลือกคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง ประชาชนในชุมชนต่างก็เข้าร่วมทำกิจกรรมฟื้นฟูลำน้ำแม่กวัง ชุมชนมีผู้นำที่เป็นตัวหลักในการดำเนินการแก้ไขปัญหาเพื่อส่วนรวม การได้รับการสนับสนุนยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐและชุมชนอื่น แต่ชุมชนบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุ ก็ยังต้องดำเนินการฟื้นฟูแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำลำน้ำกวังอย่างต่อเนื่อง

5.1.4 ข้อเสนอแนะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการทำแบบสำรวจ

1. ผู้นำชุมชน ต้องการให้ประชาชนมีการปลูกฝังจิตสำนึกมากกว่านี้ การแก้ไขปัญหาควรที่จะต้องกระทำร่วมกันทั้งชุมชนในพื้นที่ที่เกิดปัญหาและชุมชนใกล้เคียง และอยากให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมทั้งทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และหน่วยงานภาครัฐเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรน้ำ เข้ามาช่วยเหลืออย่างจริงจังในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง

2. คณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงเรื่องงบประมาณควรมีการจัดสรรอย่างต่อเนื่องและจริงจังทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมและชุมชนมีความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนต้องมีมาตรการทางกฎหมายและทางสังคมในการป้องกันการทำลายทรัพยากรน้ำ และควรมีการสนับสนุน ประชาสัมพันธ์ โครงการบ้านท่าทุ่ม-ยางพระธาตุอย่างต่อเนื่อง

4. ประชาชนบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุ ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้ภาครัฐเพิ่มงบประมาณในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหามากขึ้น เพื่อให้มีการจัดการอย่างเป็นระบบ

5. ลักษณะภูมิศาสตร์ ในประเด็นของลักษณะทางภูมิศาสตร์ประชาชนกลุ่มตัวอย่างไม่มีข้อเสนอแนะชัดเจนในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาด้านภูมิศาสตร์ หากแต่ประชาชนเสนอแนะในเรื่องของการสร้างเครือข่าย ซึ่งเชื่อว่ามีผลสำคัญและจำเป็นมากกว่าการพัฒนาพื้นที่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน

5.2 อภิปรายผลและวิเคราะห์ผลการศึกษา

ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหมอกควันทางน้ำของประชาชนในชุมชนบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วัตถุประสงค์เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบแนวคิด แนวทาง ลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วม

ของชุมชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นที่น่าสนใจว่า ประชาชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุมีลักษณะของการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาภาวะทางน้ำ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างประชาชน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ประชาชนทั้งบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ เกิดความตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างทั้งสองชุมชน ซึ่งได้รับผลกระทบร่วมกัน โดยประชาชนในชุมชนต้องการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ซึ่งหากฝั่งใดฝั่งหนึ่งแก้ไขปัญหาอยู่ฝ่ายเดียวก็จะสำเร็จได้ยาก จึงต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาภาวะทางน้ำทั้งสองฝั่งถึงจะมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความหมายของแนวคิดการมีส่วนร่วม (เสนห์ จามริก, 2540) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่างซึ่งไม่กำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ ได้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การริเริ่มตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา ดำเนินกิจกรรม แก้ไขปัญหาต่างๆร่วมกันจนถึงปัจจุบัน ซึ่ง โกวิท พวงงาม (2553) ได้นำเสนอลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงกระบวนการ ประชาชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุนี้ ได้มีการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนตามแนวคิดการมีส่วนร่วมเชิงกระบวนการ ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประชาชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ ได้มีการประชุมอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประชาชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการฟื้นฟูแก้ไขปัญหาภาวะทางน้ำที่เกิดขึ้น เป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการ โดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานความร่วมมือ รวมทั้งการลงมือปฏิบัติการด้วยแรงงาน แรงเงิน และการสนับสนุนทรัพยากร
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประชาชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุกๆด้านในชุมชน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในพื้นที่ศึกษาประชาชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ ประชาชนและคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่กว
- 5) เข้ามามีส่วนในการดูแล ร่วมกันควบคุม ตรวจสอบผลการดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการ (Process) และขั้นตอนที่เน้นเกี่ยวกับการส่งเสริม การชักนำ และการเปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่ม องค์กร ได้เข้ามามีโอกาสและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใด

กิจกรรมหนึ่ง ที่มีการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในเชิงกระบวนการปรากฏอยู่ในบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ ในพื้นที่มีลักษณะของการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการสืบสาน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ในพื้นที่มีกระบวนการขั้นตอนนอกเหนือจาก 4 ขั้นตอนนี้ คือ การรักษาความยั่งยืน เนื่องจาก มีกระบวนการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน เผยแพร่ความรู้ สานต่อให้แก่คนรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ในการแก้ไขปัญหาหาลภาวะทางน้ำร่วมกัน ในประเด็นของการบริหารจัดการทรัพยากรในมิติความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทรัพยากรกับความต้องการของมนุษย์ จากผลการศึกษา ชุมชนได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง ของชุมชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุ เพื่อเป็นศูนย์รวมการบริหารจัดการแก้ปัญหาของทั้งสองชุมชน ในการออกกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลง เป็นข้อบังคับใช้ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหาลภาวะทางน้ำที่เกิดขึ้นระหว่างสองชุมชน สอดคล้องกับแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ วิจัย เทียนน้อย (2542) ดังนี้

- 1) จัดตั้งกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ บ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ ต้องการแก้ไขปัญหาหาลภาวะทางน้ำ
- 2) ออกกฎหมายควบคุมการใช้น้ำ โดยผ่านคณะกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง เป็นผู้ดูแล ออกกฎเกณฑ์ ควบคุมการใช้น้ำของคนในชุมชน
- 3) การให้การศึกษแก่ประชาชนทั้งในระบบและนอกระบบ รูปแบบของการประชาสัมพันธ์ เป็นเอกสาร แผ่นพับ และผ่านสื่อต่างๆ
- 4) จัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบ

ทุกคนมีสิทธิในลำน้ำแม่กวังเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งเกิดจากกรรมสิทธิ์ของรัฐ กรรมสิทธิ์เอกชน เกิดเป็นระบบกรรมสิทธิ์ร่วม ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ การที่ทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนรวมนี้อันนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม (อนุรักษ์ เครือคำ, 2547) ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากในทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน การกระทำของคนใดคนหนึ่งย่อมมีผลกระทบไปยังคนอื่นๆด้วย เนื่องจากความเห็นแก่ตัวหรือการคิดแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว ทรัพยากรส่วนรวมนี้ง่ายต่อการเกิดปัญหานำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร หากไม่มีการจัดการที่ดีทรัพยากรส่วนรวมจะกลายเป็นทรัพยากรที่ใครก็เข้ามาตัดดวงได้ มนุษย์มีพื้นฐานในการเห็นแก่ประโยชน์ของตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม อันจะนำไปสู่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรส่วนรวมในที่สุด จึงไม่ได้ให้ความสนใจในศักยภาพของ

ชุมชนในกันร่วมมือกันของสมาชิกเพื่อก่อตั้งระบบการตรวจสอบในการใช้ทรัพยากร ตลอดจนการออกกฎ ข้อบังคับและบทลงโทษ ซึ่งมีความหลากหลายออกไปตามสภาพแวดล้อมและรูปแบบความสัมพันธ์ในแต่ละชุมชน

จากการศึกษา พบว่า เกิดปัญหาเกิดขึ้นกับลำน้ำแม่กวังซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวม อันเกิดจากการที่ชุมชนให้ความสำคัญกับลำน้ำแม่กวังน้อยลง จึงเกิดปัญหามลภาวะทางน้ำขึ้น แต่ไม่เกิดเป็นประเด็นความขัดแย้ง แต่ชุมชนในพื้นที่กลับมองว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วชุมชนจะต้องหันมาให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นว่าประชาชนมีความตระหนักถึงการจัดการทรัพยากรร่วมกัน โดยมีการรวมตัวกันซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้มีการสร้างร่วมมือกันของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน ในการก่อตั้งคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง ซึ่งมีการออกข้อตกลงร่วมกันกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ของชุมชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุที่ใช้ร่วมกันเป็นแบบแผนของชุมชนที่ต้องปฏิบัติตาม การสร้างจิตสำนึกของการร่วมกันดูแลทรัพยากรส่วนรวมหรือทรัพยากรร่วม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่นำมาสู่การแก้ไขปัญหาและการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นไปตามแนวทางที่เสนอโดย สุชาวัลย์ เสถียรไทย (2548) ที่สะท้อนแง่มุมของสิทธิในการใช้ประโยชน์และปัญหาของทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งการร่วมมือจัดการทรัพยากรส่วนรวม และรูปแบบการกำหนดสิทธิในทรัพยากร เป็นการให้ผลประโยชน์มากกว่าการที่ต่างคนต่างแย่งกันใช้ทรัพยากร โดยปราศจากความร่วมมือกัน ซึ่งในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรส่วนรวม ผู้วิจัยเห็นว่า ประชาชนในชุมชนต่างก็มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรส่วนรวมและกรรมสิทธิ์ โดยที่ชุมชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุถือว่าลำน้ำแม่กวังเป็นทรัพยากรส่วนรวม เนื่องจาก เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นแหล่งน้ำสาธารณะ ซึ่งเป็นของประชาชนทุกคนทั้งที่อยู่ในบริเวณลำน้ำกวังและไม่ได้อยู่ใกล้บริเวณลำน้ำกวังไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ทุกคนจึงมีสิทธิในการเข้าถึงและสามารถใช้ประโยชน์ได้เท่าเทียมกัน แต่ต้องไม่ละเมิดหรือทำลายทรัพยากรส่วนรวม การที่ทั้งสองชุมชนร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรทั้งที่ควรจะเป็นเรื่องของการรักษาผลประโยชน์ของตนหรือพยายามตัดดวงผลประโยชน์ไว้ให้มากที่สุดนั้น เป็นผลมาจากกระบวนการทางวัฒนธรรม และกระบวนการรับรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยเข้ามาชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรส่วนรวมที่อยู่ในชุมชนมากขึ้นย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรมากขึ้นด้วย

ชุมชนบ้านท่าหุ่มและบ้านยางพระธาตุจัดกิจกรรมขึ้นมา ที่เป็นสิ่งที่สืบสานจากจารีตประเพณี เป็นตัวกระตุ้น แต่ไม่ได้ใช้กฎข้อห้าม บทลงโทษ มาเป็นเครื่องมือหลักในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำ กลับทำให้เกิดลักษณะของการสร้างกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากเป็นลักษณะของการทำงานร่วมกัน จึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นจิตสำนึกต่อชุมชนมากขึ้น

การที่ผู้นำชุมชนของบ้านท่าทุ่มหรือบ้านยางพระธาตุที่จะเข้ามาเป็นประธานคณะกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง ต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละต่อการดำเนินงานในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อบทบาทของผู้นำ เลยสร้างกระบวนการถ่ายทอด เนื่องจากประเด็นในการแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ไม่ใช่ประเด็นทางการเมือง หรือการแก้ไขปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งมักเห็นในพื้นที่อื่นๆ แต่ในพื้นที่วิจัยนี้เป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องทรัพยากรส่วนรวม โดยผู้นำชุมชนในที่นี้ชุมชนบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุมองว่า ผู้นำไม่สำคัญว่ามีสถานภาพที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการในลักษณะใด แต่ดูที่ความเสียสละในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาแก้ไขปัญหาในเรื่องของทรัพยากรส่วนรวม

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจ คือ ปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาหาลภาวะทางน้ำในลำน้ำแม่กวังเพราะ คนให้ความสำคัญกับทรัพยากรร่วมน้อยลง เนื่องจาก คนในชุมชนไม่ได้ใช้ประโยชน์จากจากทรัพยากรก็จะเห็นความสำคัญน้อยลงไป ซึ่งเป็นประเด็นที่มีลักษณะเฉพาะกับทรัพยากรน้ำ เพราะ ในทรัพยากรอื่นๆซึ่งต้องควบคุมการใช้ประโยชน์และส่งเสริมจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ เพื่อรักษาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แต่ทรัพยากรน้ำมีคุณลักษณะสำคัญที่เอาไปใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนทั้งอุปโภคและบริโภค การจะสร้างความสำคัญให้แก่ทรัพยากรน้ำนั้นจึงต้องให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนผูกพันกับน้ำด้วยการนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากน้ำในลำน้ำแม่กวัง จึงเป็นแนวทางในการเรียนรู้คุณค่าของน้ำที่ต้องใช้ต้องให้คนหันมาใช้น้ำในลำน้ำแม่กวังเพื่อที่คนในชุมชนจะได้รู้คุณค่าและสร้างการจัดการการใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบระเบียบ

จากข้อมูลของประชาชนบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุ ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุในการแก้ไขปัญหาหาลภาวะทางน้ำร่วมกัน ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า ประชาชนของบ้านท่าทุ่มและบ้านยางพระธาตุ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ไม่ได้เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาหาลภาวะทางน้ำ แต่กลับกลายเป็นประโยชน์ต่อการสร้างขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี มีความผูกพัน มีความหวงแหนในท้องถิ่นของตน มีความผูกพันกับประวัติศาสตร์ในชุมชนของตนจึงสร้างกลไกและกฎเกณฑ์ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา แต่ประชาชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหาลภาวะทางน้ำ สามารถอธิบายได้ในลักษณะของความคิดเรื่องชุมชนเข้มแข็ง ว่าคนในพื้นที่ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญต่อส่วนรวมและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม้ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่มีกระบวนการในการสร้างจารีตประเพณีและความเชื่อขึ้นมา เพื่อให้เกิดลักษณะของวิถีชุมชนในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ประชาชนในชุมชนใช้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาภาวะทางน้ำที่เกิดขึ้น ดังนั้นในแง่ของกระบวนการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อม องค์ความรู้ทางวิชาการไม่ได้เป็นเกณฑ์วัดที่จะบอกได้ว่าชุมชนไหนสามารถรักษาทรัพยากรได้อย่างถูกต้อง

ในประเด็นของการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวัง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ชุมชนควรเป็นผู้รับผิดชอบแก้ไขปัญหาภาวะทางน้ำหรือปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนมีลักษณะของการพึ่งพาตนเอง หรือเป็นลักษณะของการลดการพึ่งพิงจากรัฐ ซึ่งคือพื้นฐานของชุมชนเข้มแข็ง การที่ชุมชนแต่ละชุมชนเข้มแข็งได้ ชุมชนต้องตระหนักถึงกระบวนการในการสร้างด้วยตนเอง ไม่ใช่ได้รับการช่วยเหลือมาจากภาครัฐ แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง (ณัฐชัย ชีวะศิริ, 2544) ความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ต้องอาศัยชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับสูง นั่นคือชุมชนจะมีการพึ่งพาตนเองและไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยคนในชุมชนทั้งรายบุคคลและองค์กรชุมชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เกิดจากการรวมตัวกันของชุมชนในการแก้ไขปัญหา บทบาทของผู้นำชุมชน และจิตสำนึกของชุมชน

การจัดทำประชาคมขึ้น เมื่อ 11 กรกฎาคม 2552 ของบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และเพื่อคัดเลือกตัวแทนของชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวังจากทั้งสองชุมชน โดยมีการตั้งกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน แนวคิดชุมชนเข้มแข็งของ ชีวะพงษ์ แก้วหาญ (2546) ที่บ่งบอกในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มสมาชิก ตัวองค์กรและการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดกิจกรรม ผลประโยชน์ เกรือข่าย และอุดมการณ์ ในพื้นที่ชุมชนเอง มีลักษณะที่โดดเด่นสำคัญในพื้นที่บ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุ คือ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะเด่นประการหนึ่งของประชาชนบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุมีพื้นฐานของความคิดเรื่องชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจาก มีผู้นำเข้มแข็ง มีความเป็นชุมชนสูง ที่สำคัญมีลักษณะความเป็นชุมชนในการกำหนดภาคีสาธารณะร่วมกัน (ชีวะพงษ์ แก้วหาญ, 2546) การทำประชาคมเป็นลักษณะการรวมตัวขององค์กรที่หลากหลายทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการให้ความร่วมมือ กระบวนการที่สำคัญของชุมชน คือ ผู้นำชุมชน คนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน และสำนึกความเป็นชุมชน

การที่คณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำน้ำแม่กวังจะเกิดขึ้นได้นั้น มาจากความร่วมมือของทั้งผู้นำชุมชน และคนในชุมชนบ้านท่าห่มและบ้านยางพระธาตุ ที่เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและตระหนักถึงปัญหาภาวะทางน้ำที่เกิดขึ้น คนในชุมชนมีจิต

อาสา เสียสละ อยากเห็นลำน้ำแม่กวังกลับสู่สภาพที่ดีดังเดิม ทั้งสองชุมชนจึงร่วมกันแก้ไขปัญหา
มลภาวะทางน้ำและฟื้นฟูสภาพลำน้ำกวังให้ดีขึ้น หลังจากนั้น เทศบาลตำบลสันพระเนตรเข้ามาให้
ความช่วยเหลือ สนับสนุน ด้านงบประมาณ ค่าปรึกษา โดยเทศบาลสันพระเนตรเป็นผู้ประสานไปยัง
หน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องให้เข้ามา เช่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 1 จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงาน
ประมงจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น จนปัจจุบันเป็นระยะเวลา 5 ปี ยังทำมาอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้มีการศึกษาเปรียบเทียบ
แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ จากการไปศึกษาดูงาน โครงการพระราชดำริเรื่องกรฟื้นฟูลำน้ำที่อ่าวคุ้ง
กระเบนจังหวัด เพชรบุรี รวมถึงได้มีการไปดูงานชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ เช่น บ้านจำรุง จังหวัด
ระยอง คณะเทคโนโลยีการประมงและทรัพยากรทางน้ำ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เครือข่ายกลุ่มน้ำแม่สา
จึงทำให้เห็นแบบอย่างของการนำความรู้ที่ได้จากแบบเรียนต่างๆมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของตน และ
นำมาถ่ายทอดให้แก่ชุมชน และชุมชนได้มีการพยายามถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนรุ่นต่อไปสืบสาน
ไว้ โดยดึงกลุ่มเครือข่ายเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มธรรมะวันอาทิตย์ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้าน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลภาวะทางน้ำของชุมชนด้วย และได้มีการ
เสริมหลักสูตรให้แก่โรงเรียนของท้องถิ่น โดยมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปัญหามลภาวะทางน้ำ
จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา
เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อหวังว่าจะคนรุ่นใหม่นี้จะสืบทอดการดำเนินงานต่อจากคน
รุ่นปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการขยายเครือข่ายไปยังพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนบ้านท่าตุ้มและบ้านยางพระธาตุ
สร้างแรงจูงใจแก่ชุมชนอื่นๆในการร่วมกันแก้ไขปัญหาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ประชาชนในชุมชนเห็นถึงข้อจำกัดของลักษณะทางภูมิศาสตร์ เนื่องจาก ลำน้ำแม่กวังเป็น
ลำน้ำสายยาว และการดำเนินการแก้ไขร่วมกันก็เกิดขึ้นกับทั้งหมู่บ้านท่าตุ้มและหมู่บ้านยางพระธาตุ
ดังนั้นหากคั้นน้ำ หรือ ชุมชนอื่นที่อยู่นอกเหนือจากความร่วมมือ ยังคงทำลายสิ่งแวดล้อมและสร้าง
มลพิษทางน้ำ ภาระหนักในการแก้ไขปัญหาที่จะตกเป็นของชุมชนบ้านท่าตุ้มและบ้านยางพระธาตุ
ทั้งนี้ประชาชนก็เรียนรู้จากปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น โดยการพยายามนำเสนอเรื่องของการสร้าง
เครือข่าย เพื่อไปสร้างความร่วมมือกับชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เป็นลักษณะของการบูรณาการในการแก้ไข
ปัญหาร่วมกัน ซึ่งการที่ประชาชนในชุมชนมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาทางด้านภูมิศาสตร์แล้ว
แต่ชุมชนค้นพบว่า การแก้ไขปัญหาด้านภูมิศาสตร์นั้น ไม่มีประสิทธิภาพเท่ากับการสร้างเครือข่าย โดย
เชื่อว่าการสร้างเครือข่ายไปยังชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงหรืออยู่ต้นน้ำจะเป็นการแก้ไขปัญหามลภาวะ
ทางน้ำอย่างยั่งยืน

ดังนั้นเมื่อเห็นเช่นนี้แล้ว การเติบโตของการเป็นชุมชนเข้มแข็ง ของบ้านท่าตุ้มและ
บ้านยางพระธาตุ ในการร่วมกันแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำได้ประสบความสำเร็จ มีพื้นฐานของการมี
ส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านั้นอาศัยองค์ประกอบที่เข้มแข็งหลาย

องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้นำ ประชาชน วัฒนธรรมในพื้นที่ ซึ่งทั้งสองชุมชนนี้มีพื้นฐานขององค์ประกอบที่สำคัญสอดคล้องกัน ยิ่งส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ เมื่อชุมชนทั้งสองตระหนักถึงการมีสมบัติสาธารณะร่วมกันแล้ว ช่วยกันแก้ไขปัญหา ยังมีแนวทางในการสืบสานองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ให้กับคนรุ่นต่อไปโดยการสร้างให้เกิดแนวทางการเรียนการสอนในโรงเรียนของชุมชน ผู้วิจัยจึงเห็นได้ว่า ลักษณะของการพัฒนาความคิดเรื่องการสร้างการสืบสานองค์ความรู้ มันคือพื้นฐานสำคัญในการพยายามพูดถึงการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน และการรักษาทรัพยากรของพื้นที่อย่างยั่งยืน จนสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง

5.3 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

5.3.1 ในการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมในเรื่องของการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาทางน้ำนั้น จะเห็นว่า ด้วยความที่ลักษณะของทรัพยากรน้ำนั้นมีลักษณะเฉพาะที่มีการไหลเวียนเคลื่อนย้ายตัวได้ จึงจำเป็นต้องมีการดึงความร่วมมือของพื้นที่ชุมชนอื่นๆที่ประโยชน์จากแหล่งน้ำเหล่านี้ด้วย เพื่อให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหา ในรูปแบบเดียวกัน ป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้

5.3.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการจัดการแก้ไขปัญหาทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อเป็นการลดความขัดแย้ง ในขณะเดียวกัน หากงบประมาณภาครัฐมีไม่เพียงพอ สิ่งที่ภาครัฐจะดำเนินการได้ คือ การกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรน้ำ

5.3.3 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามาดูแลให้ความสำคัญต่อทรัพยากรส่วนรวมมากกว่านี้ โดยการออกกฎระเบียบ ควบคุม หรือข้อตกลงกับคนในชุมชนของตนในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม ซึ่งหากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบ ก็จะไม่เกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรเสื่อมโทรมอย่างในปัจจุบัน

5.3.4 คณะกรรมการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลแม่กวังควรขยายความร่วมมือกับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง เนื่องจากมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งจะทำให้สามารถควบคุมการใช้น้ำหรือแก้ไขปัญหาหามลภาวะทางน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.5 สามารถนำไปเป็นแนวทางทางการมีส่วนร่วมของชุมชนอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาหามลภาวะทางน้ำและการพัฒนาร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม